
EPIDÉMIE V MINULOSTI

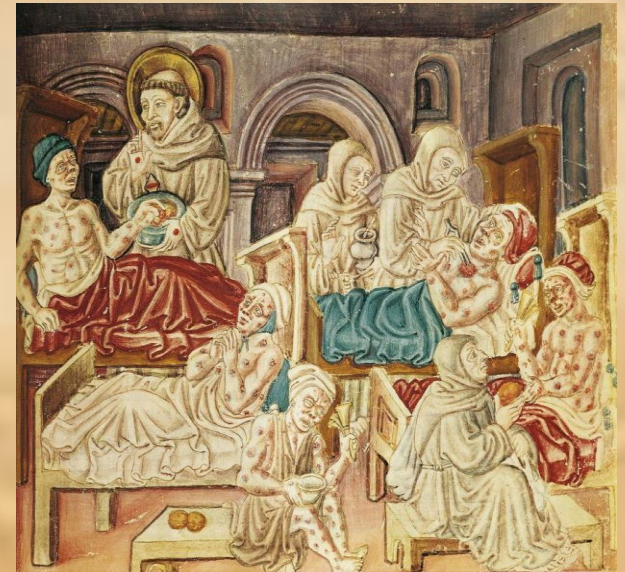
EPIDÉMIE V MINULOSTI

Ľudstvo oddávna trápili rôzne choroby a epidémie. Raz za čas sa vyskytli aj rozsiahle pandémie, ktoré sa rozšírili náhle a hromadne na rozsiahlom území. Medzi najznámejšie patria - mor, cholera a chrípka.

✘ *Mor v stredoveku*

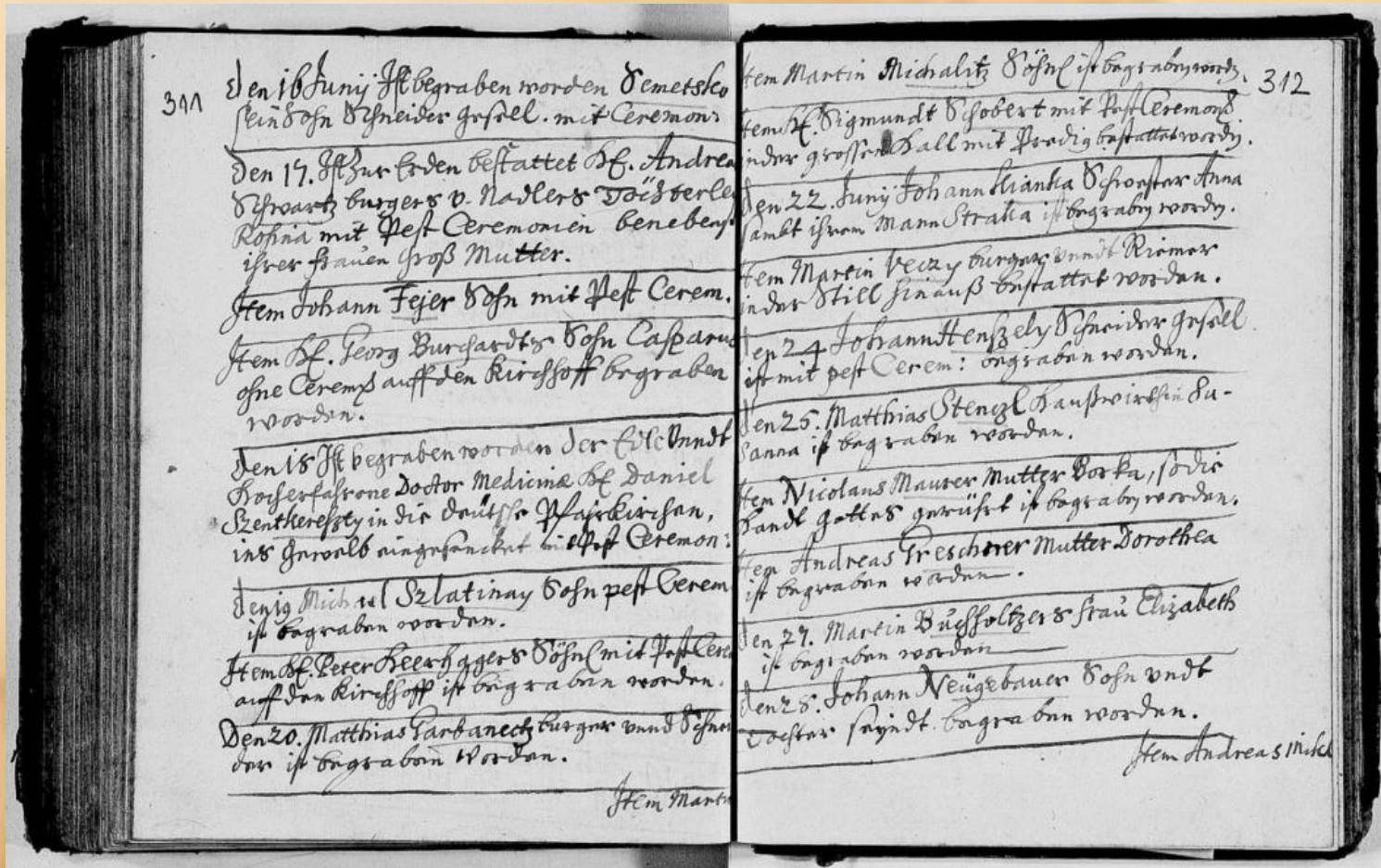
- spôsobovala baktéria *Yersinia pestis* - nazvaná po švajčiarskom lekárovi Alexandrovi Yersinovi, ktorý ju objavil v roku 1894. Jej prenášačom bola blcha pochádzajúca z Egypta, ktorá parazitovala na potkanoch. **Mor** bol bubonický, zasahujúci lymfatické uzliny alebo pľúcny, ak sa baktéria dostala do pľúc. Mor sa šíril podobne ako chrípka kvapôčkami. Veľká epidémia moru „čierna smrť“ bola rozšírená po celej Európe

v 14. storočí (1347 - 1352). Podľa odhadov zomrelo asi 25 miliónov ľudí - tretina obyvateľstva.

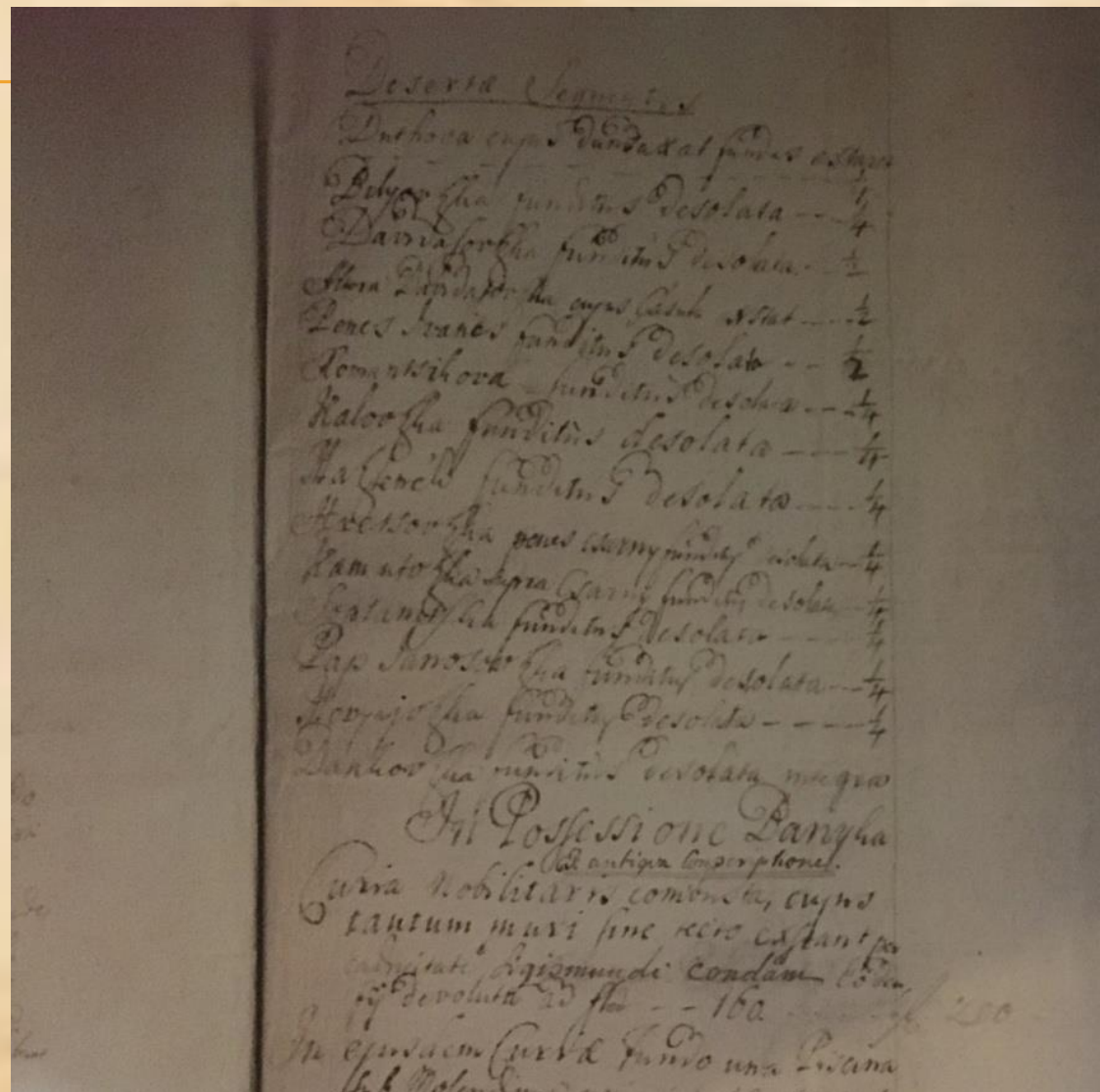
OBETE MORU V ROKU 1710 V MATRIKE RÍMSKOKATOLÍCKEJ CIRKVI V PREŠOVE

- Najviac trpeli obyvatelia vo väčších mestách, kde sa nákaza rýchlo šírila. V niektorých mestách klesol počet obyvateľov až o tretinu. Aj obyvatel'ov Prešova postihli v rokoch 1679 a 1710 veľké morové epidémie.

Mŕtvi na mor - záznam v matrike Prešova v r. 1710. (Fond Zbierka cirkevných matrik, kat. č. 863/7.)

- ✘ Územie Slovenska postihovali morové epidémie takmer štyri storočia.
- ✘ Objavovali sa väčšinou počas vojen a povstaní. Posledná veľká morová epidémia u nás bola v rokoch 1709-1714.
- ✘ V **Štátnom archíve v Prešove** sú uložené rôzne dokumenty k výskumu epidémií v minulosti. Napr.: *Opustené usadlosti v zemepanskom súpise panstva Michalovce v r. 1715:*

(Fond *Rod Stárai (Sztáray)* z *Michaloviec*, inv. č. 172, No 2511)

SÚSOŠIE IMMACULATY V PREŠOVE

- ✘ *V severnej časti námestia v Prešove dali v roku 1751 jezuiti postaviť barokové súsošie Immaculaty. Na trojdielnom podstavci sú sochy svätcov - sv. Mikuláša a sv. Jána Nepomuckého.*
- ✘ *Dominantou je socha Madony s dieťaťom, korunou a žezlom.*
- ✘ *Obyvatel'ov mesta malo chrániť pred biedou a utrpením.*

CHOLERA

- ✘ *Tohto roku uplynie 190 rokov od vypuknutia cholerovej epidémie na území Slovenska. Cholera mala pôvod v Indii v zlých hygienických podmienkach a do prvej polovice 19. storočia bola pre strednú Európu neznámou chorobou. Do Šarišskej stolice prenikla napriek úsiliu úradov koncom júna 1831 z Haliče (dnes súčasť Poľska a Ukrajiny). Do jesene sa prehnala po celom Uhorsku a prenikla aj do ďalších európskych krajín, Kanady i Spojených štátov amerických. Napriek rôznym opatreniam si epidémia v Uhorsku vyžiadala okolo 200 000 obetí.*

CHOLERA NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

- ✘ *Obyvatelia postihnutých obcí boli izolovaní, nesmeli chodiť na trhy, za prácou, zbierať úrodu z polí. Vo viacerých dedinách ľudia hladovali. Cholere predchádzala veľká neúroda.*
- ✘ *40-dňová karanténa bola zbytočná, lebo inkubačná doba bola len 1-5 dní. Mŕtvych pochovávali v noci, bez zvonenia, kňaza i príbuzných.*

Spectabilis ac Geacofodominæ Præ Vice Comes
Domine mihi gratias agere

omnes mihi ~~recte~~ diebus Tributi conatus ad prædicandam cholerae morbi
ad gravium leprosus ~~est~~ ^{est} insuptionem ~~in~~ ⁱⁿ evaserant, dictus enim fatalis
morbus, per aliquem vestroem & colonum Hofwastherfen, de Pueri, ex
Gallicia, per vias illicitas Domum recurrentem ad eandem possessionem
Hofwasth perlatusest, ex quo primus Puer parvulator fataliter legum
de luna occubuit, hodie vero vester vester Das viri, qui eundem accipiens
ex eodem morbo occubuerunt. Hinc casus illico flii Das ord. Judim Hofwasth
Hofwasth, significari, eandemque requirere, et dictam formam partibus illico
cingi et transitum per portam offendi caret, donec militaria pac. plm. Hofwan
nosum expedita cinclaram formabit. Ego hic Postipho propter directionem venere
debes, chirurgum vero Hanibolphy necessarium illuc expediri. Nunquam quid
hondis vidi quem hominem et hanc morbo Deuotum, ad contactum tamen
cum hominibus hinc possessionis peris visitationem non Deuotum, sed requirere
Postipham Deuotum casus fuisse. Gratias in reliquis commendatis persolvere

Reliq. Dni Præ Vice Comitis
Septim. Postiphe sig. Jany hora 6ta
responsum.

P. S. Hinc eadem Deuotum Deuotum Vice archidiaconum honorarium officio requirere
ut hinc morbus vester mortuus est, omni compellu & ceremoniis, qui complerem
populi carere possent, quanto magis in hanc curat

**Prvé správy
o úmrtí na
cholery v Dlhej
Lúke (súčasť
Bardejova),
29. jún 1831**

(Fond Šarišská župa, admin. 1824-
1849, inv. č. 7185, sign. 593.)

✘ Cholera sa rýchlo šírila kvôli slabej hygiene.

V dedinách a mestách nebola kanalizácia.

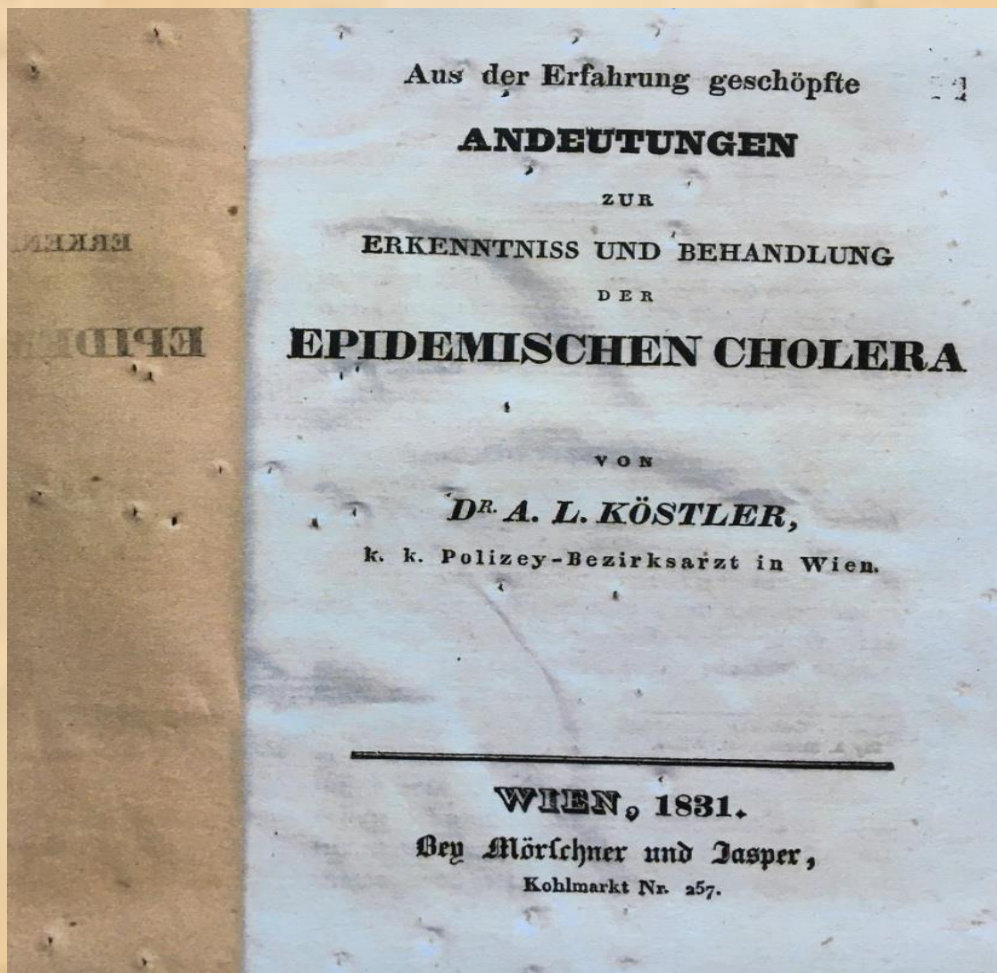
V jednom dome sa tlačilo viacero osôb, často aj s domácimi zvieratami.

Priebeh choroby bol spočiatku prudký, zomierala vyše polovica nakazených.

Datum	Nomen Cognom	Domus Cognom	Sexus	Conditio	Locus	Locus	Datum	Nomen Cognom	Domus Cognom	Sexus	Conditio	Locus	Locus
1831	1. Jozef Székely	1. Jozef Székely	1. Jozef Székely	1. Jozef Székely	1. Jozef Székely	1. Jozef Székely	1831	20. Jozef Székely	20. Jozef Székely	20. Jozef Székely	20. Jozef Székely	20. Jozef Székely	20. Jozef Székely
<p><i>Legitima infantia, ubi non nunquam supervenit, a Denotio humani</i> <i>Exposita, qua indicat, quod Cholera Morbus, a Baribus Cr.</i> <i>inductus, fuerit, ubi Baribus Ruffis et Baribus per se monu-</i> <i>ti, inest, ubi Baribus, ad J. Baribus, Ruffis et Baribus, ad J.</i> <i>Baribus, ubi Baribus, ad J. Baribus, Ruffis et Baribus, ad J.</i></p>													
2.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	21.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
3.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	22.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
4.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	23.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
5.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	24.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
6.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	25.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
7.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	26.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
8.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	27.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
9.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	28.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
10.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	29.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
11.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	30.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
12.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	31.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
13.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	32.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
14.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	33.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
15.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	34.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
16.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	35.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
17.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	36.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
18.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	37.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
19.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	38.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
20.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	39.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
21.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	40.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
22.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	41.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
23.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	42.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
24.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	43.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
25.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	44.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
26.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	45.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
27.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	46.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
28.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	47.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
29.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	48.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
30.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	49.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely
31.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	50.	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely	Jozef Székely

Obete cholery v Bardejove v matrike rímskokatolíckej cirkvi, júl 1831

(Fond Zbierka cirkevných matrik, kat. č. 26.)

- ✘ *Choleru spôsobovala baktéria *Vibrio cholerae*, ktorá sa nachádzala v znečistenej pitnej vode. Nakazení dostávali silné hnačky, krče, zvracali a strácali vodu. Oslabení jedinci mohli zomrieť aj v priebehu niekoľkých hodín.*
- ✘ *Obet'ami boli najprv slabí, podvyživení ľudia, malé deti, starí ľudia, neskôr tí, ktorí s nakazeným prišli do priameho styku.*

Brožúra Pokyny k poznaniu a liečeniu cholery získané zo skúseností Dr. A. L. Köstlera, 1831

(Fond Šarišská župa, admin. 1824-1849, inv. č. 7419, sign. 958.)

storočí gróf Franc Klobušický, 1732 sedmohradský biskup katalótsky a arcibiskup 1751-60, ktorý aj v Petrovianoch (južne od Prešova) kaštieľ postavil. Mal dvor pôvodne s obľubovými stĺporadím a náčelie s nádhernou stucco ozdobou: medzi ovocie napodobujúcimi girlandami krajúce sa amoretty. V jednom okruhu vidíme kláčiace postavu Lanenky Márie, v druhom ju porodávajúceho Gabriela archanjela v reliéfe.

Chorela a vzbura popolitého ľudu.

Rok Láne 1831 patrí medzi kritické roky hornouhorských krajov a v nich i mesta Prešova. Nákaľivá choroba záčiaskej cholery už r. 1829 prekrčila hranice Ruska, roku 1830. je už v Moskve, roku 1831. zaplavila celé Rusko, Švédsko, Poľsko; v auguste dostala sa do Viedne, Berlína, Anglie, Francúzska. Odtiaľ prešla do Ameriky.

Cholera prešla zo najhoršieho zvest, má rýchly priebeh a skoro v každom páde končí sa smrťou. Keďže už začiatkom júna zúrila v susednej Haliči, vchnosť župy Šarišskej a magistrát mesta Prešova všetko možné podujali, aby odvrátili nemilú návštevu.

Viazaná kniha mestského archívu vo folio formáte pod nápisom „Entocollum Morti Cholera nuncupati Anno 1831

confectum“, na 205 stránkach obsahuje župou a mestom učinené preventívne opatrenia proti blížiacemu sa strašnému moru.¹⁷⁵

Stoličná vchnosť, v smysle rozhodnutia na 3. júna vydržiavanej schôdze, nariadila karanténu proti Haliči, z Karpatských priechodou ponechali voľným len komárnický priechod, priechody u Honečnej a Musiny boli uzavreté a príme strážené. Keď prekrčili župné hranice, boli zadržaní a začias v severných krajoch internovaní. V šarišskej stolici bývajúcim ľidom bolo prísne zakázané prijat, z Haliče prichádzajúcich sámensov. Za účelom rýchleho doručenia dopisov znovu sa ustanovujú poštovi jazdec (lovagok), ktorí predtým listy vohnášali.

Vchnosť župy Šarišskej 30. júna píše rade mesta Prešova, že cholera (čechorský) v obci Blhá Lúka vypukla, vyryja mesto, aby sklúčenutie ľudí, zvlášť vo vonkajších krčmách zakázalo a odročilo zadržanie hovor a jarmokov.

Z Blhej Lúky šiel sa mor rýchlym tempom na južné kraje Šariša, blížiac sa k Prešovu. Magistrát mesta, vedený začiatkom roku primárnym sudcom Janom Szibrayom, neskôr Stefanom Dienešom a riadnym notárom Ignáčom Balzarnom, porobil potrebné prípravy na prijatie príšerného hosta.

ku znovu ho dal opraviť a ešte toho roku 5. júna bol vysvätený.

Mabihy sú vedené od r. 1676. Z ich záznamov je zrejme, že túto farnosť až do r. 1696 zaspokievali Braudiškáni a od tej doby riadne volajú knári.

Obdobie založenia rím. kat. fary mal riadneho záznamu, ale je isté, že v roku 1332 už existovala.

Na farský kostol v roku 1930 bol daný celý nový vrch s krytím. Lesná správa ako patron bradila všetky výlohy. Dovery poskytnul Ján Foháč.

< Od 29. júla do 25. sept. i v Solivare vznikla cholera. Počas tejto epidémie v Solivare a na Bani zomrelo 318 ľudí. Úchvatnosť nemožno usúdiť, že túto nákazu zanechali. Do studni dala sypať prašok, chcel ju vodu týmto dezinfikovať. Zoddaný ľud pre kruté zachádzanie nenávidel pánov a prešlo ľahko bolo vzniesť vzbúru, že pánovia tým praškom vlastne rozširujú nemoc a chcú vyhubiť ľudí. 7. augusta poddaní sa vzbúrili proti pánovi, kedy vodca Bedík so svojimi dvoma priateľmi - ktorých mená si už dedko Foháč nepamätal - jednu slečnu, ktorá útekom si chcela zachrániť život, za zachádzami chytili a usmrtili. Po tomto čine menovaní usli na dolnú zem a vrátili sa späť až po uplynutí 10. rokov kedy ich vlna stala sa premičanou. Štálica na potlačenie vzbúry vyslala silu od diel vojska na čele deputáciou a hajduchmi. Krajisko obkľúčilo dedinu a hajdusi chodiaci z domu do domu vyhánali nie len poddaných, ale i sedlíkov a odvídrali na "Kajčuli". Tam po krátkej vystrážnej reči

Cholera a vzbura.

1834

pristúpili k činu a v pitomnosti tiež i deť veľkým množstvom hajdusi vyľali po 80 palic, silnejším však dľa lekárskeho odhadu po 30 výpasov, kacháčov. Koho lekár neuznal na schopného vydržal telesný test, pokúšovali ho 7 ročným zákarom.

Sedlík Rakasčík, ktorý vebirencov krátil, bol stolicou menovaný zemanom.

V roku 1855 tiež vznik tyfus (šľuška) tak namilosrdne, že pod solivarskou farou vylahli 204 životy.

Hlad a drahota.

V rokoch 1846 a 1847 bola veľmi zlá úroda. Ľudia následkom nedostatocnej výživy zoslabli, ba i umierali. Štát zriadil pomocnú akciu. Dal robiť cestu cez Dubravu k Tuhrinej. V práci nenaháňali, každý pracoval dľa svojej sily a hoc i celý deň nič nerobil, len keď pri práci bol, dostal denne 1 malý bochník (chlebič), 5 l. kukurice a 20 krajciarov. Touto akciou mnohí boli zachránení od smrti. V roku 1846 cena 1 gbla (hektolitra) pšenice bol 33 zlaty, žito 22 zlaty, jačmeň 16 zlb, kukurica 20 zlb. V r. 1847 ceny boli ešte vyššie. 1 gbol pšenice stal 45 zlb, žito 35 zlb, jačmeň 25 zlb, kukurica 32 zlaty a bandurky (remiaky) 12 zlaty. Drahota trvala až do r. 1857, kedy gbol pšenice stal už len 12-13 zlaty, žito 8 zlb, bandurky 4 zlb 30 krajciarov a jačmeň 5 zlaty.

Loňiare.

Šľa starých záznamov istelo Birknera a pamäti starých ľudí nebezpečný číverný kohút dost často nepokojoval stápatelov Solivaru. V roku 1834 5. III. zhorely 5 domy a 2 stodoly u Foháča a Krucaja. V rokoch 1876-1879 často horelo, údajne choromyšľná zena podpátovala. V týchto rokoch od farskeho

PAMÄTNÍK SEDLIACKEHO POVSTANIA V HANISKE PRI PREŠOVE, POSTAVENÝ V R. 1938 NA PAMIATKU OBETÍ POVSTANIA

- ✘ *Cholera sa stala rozbuškou k vypuknutiu roľníckeho povstania na východnom Slovensku koncom júla 1831. Poddaní začali rabovať, vyhánali zemepánov, úradníkov, inteligenciu, ničili im majetky, miestami ich aj zabíjali. Skutočnou príčinou však boli zhoršujúce sa hospodárske a sociálne pomery poddaných. Povstanie bolo čoskoro uhorskou armádou potlačené a jeho vodcovia popravení, poukázalo však na úpadok feudálneho systému.*
- ✘ *K jeho pádu napokon došlo počas revolúcie v rokoch 1848–1849.*

- ✘ **Kiahne (variola) boli nebezpečnou nákazlivou chorobou, ktorú spôsobovali vírusy. Zomieralo až 25 % nakazených.**
- ✘ **Definitívne bolo toto ochorenie očkovaním „zneškodnené“ v roku 1979.**
- ✘ **Súpis zaočkovaných detí v Šarišskej stolici z roku 1824 (Fond Šarišská župa, admin. 1824-1849, inv. č. 842, sign. 899)**

RECORDI
Per me inscriptum in Locis subsequis Anno MDCCLXXII.

<i>Qualificatio sexus</i> <i>et Cognitione Oppidi</i>	<i>Provincia</i> <i>Saratorum</i>	<i>Contra</i> <i>Infantum</i>	<i>in quibus</i> <i>Vaccinatio suscepta est. Hec</i>	<i>Contra</i> <i>Infantum</i>	<i>in quibus</i> <i>Vaccinatio suscepta est. Hec</i>	<i>Contra</i> <i>Infantum</i>	<i>in quibus</i> <i>Vaccinatio suscepta est. Hec</i>	<i>Contra</i> <i>Infantum</i>	<i>in quibus</i> <i>Vaccinatio suscepta est. Hec</i>	<i>Contra</i> <i>Infantum</i>	<i>in quibus</i> <i>Vaccinatio suscepta est. Hec</i>	<i>Contra</i> <i>Infantum</i>	<i>in quibus</i> <i>Vaccinatio suscepta est. Hec</i>	<i>Contra</i> <i>Infantum</i>	<i>in quibus</i> <i>Vaccinatio suscepta est. Hec</i>	<i>Contra</i> <i>Infantum</i>	<i>in quibus</i> <i>Vaccinatio suscepta est. Hec</i>	<i>Contra</i> <i>Infantum</i>	<i>in quibus</i> <i>Vaccinatio suscepta est. Hec</i>	
		<i>Contra</i>	<i>Infantum</i>	<i>in quibus</i>	<i>Vaccinatio</i>	<i>suscepta</i>	<i>est. Hec</i>													

STAGY O P P I D U M.
S P I S O B I E N N I S.

ŠPANIELSKA CHRÍPKA

- ✘ *Chrípka* je infekčné ochorenie vyvolané vírusom chrípky. Je to jedno z najnákazlivejších ochorení, ktoré postihuje ľudí. Patrí medzi ochorenia so závažnými zdravotnými a ekonomickými následkami.
- ✘ Vyskytuje sa na celom svete a zapríčiňuje vznik epidémií rôzneho rozsahu od drobných lokálnych epidémií na školách a v detských kolektívoch až po epidémie celoštátneho rozsahu.
- ✘ Pandémia je z pohľadu života spoločnosti závažnou celosvetovou udalosťou. Dochádza pri nej k veľmi rýchlemu rozšíreniu ochorenia do všetkých častí sveta, pričom ochorenie viac ako 25% celej populácie. Je spojená s vysokou chorobnosťou, nadmernou úmrtnosťou a narušením sociálneho a ekonomického systému.
- ✘ *Španielska chrípka* bola nezvyčajne smrteľná pandémia chrípky spôsobená chrípkovým vírusom H1N1.
- ✘ Trvala od februára 1918 až do apríla 1920.
- ✘ Šírenie - v štyroch po sebe idúcich vlnách.
- ✘ Odhadom bolo infikovaných 500 miliónov ľudí na celom svete, t.j. okolo tretiny vtedajšej populácie.
- ✘ Počet obetí pandémie sa zvyčajne odhaduje na 17 až 50 miliónov, niekde sa uvádza až číslo 100 miliónov.
- ✘ Svojím rýchlym šírením a vysokou úmrtnosťou sa stáva jednou z najsmrteľnejších pandémií v histórii ľudstva.

radostný a smutný. Tak to mi bolo i teraz. Pomietať si o radosti so štátnym národním, iní sa nečudujú a pľakajú, lebo videli, že sa so svojimi milými milými nie nepoznáť mi: -

Najposlednejšie sa vrátili legionári italskí, francúzski a ruski - i do svojich domov radostne sa vrátili ako i z talianskeho domov. Ondrej Palca, ktorý bol domom 3-tych prapora. -

Rok 1918. -

Zároveň

Rok tento možno nazvať, ako rok veľkého nedostatku. Obilnín (zrn) - i keď sa ešte nepracovalo - podľa toho bolo, lebo ľud vďaka veľkým nástrahám pšenice neose a ušiel si obilie kde len vedel / pod jaskňami (slivkami), na poveru, do sena, hĺb, atď., aby ľud nepost. Zomielat nebolo slabého volní, čo predpovedá kvantum. Práve preto zomielat obilie doma nekomani (dľa tenožiarneho nároku, hľadali) - Práve rebilo sa to tajne, celý noc na to obstarali.

Horšie bolo s inými potrebami milými. Cukru, vajec, kávy, piva a iného nájsť sa nebolo dočakať. A keď si tieto čelny najvyššie opäť, tak došli kúpi, museli to dať zaplatiť. Vynálezčom hľadali riešenie, lebo miera boli si najvyššie pomohli. Pár myšlienok sa vezlo doma, káva sa verila le z práve nájsť obilie, najvyššie číta, fajči ro sa nehradzovalo z kúpi rozných druhu: oves, jahody a iné.

Paniči bolo, keď by bol v škole nečupoval, nemal však kde a čo. - To čo došlo bolo na prab, nestálo. -

chrípka

Tento rok je pamätný tiež preto, že v tomto roku po Európe rozšírila epidemia chrípky, ktorú nazývajú španielsku chrípku a to preto sa tak menovala, lebo sa rozšírila z Špa-

niolu. Dostali sa i do tenožiarnej obce, na ktorú prame mas-
li odrazi. Spôsob nábehu do miest, i ktorých by nebolo by sa. Keď prame, včasni i komali. Z počiatku sa ani nevedelo, že to je to čo nazývajú. Obklad toho máme v matrici fero práve práve v Zaqni, kde sa zpočiatku pričine smrti k: vidľa ako, nazývajú.

Aby sa zobraňovalo prílišnej drahote a špatnosti. Maximálne cii, boli zradené takosau maximalne ceny / z moji, hoda ceny ustálené ceny. Keď sa však vie, ceny tieto dovoziť sa neboly. Z ustálených cien uvádzam niekoľko: pšenica, 100 k., jačmeň: 100-150 k., káva: 200-250 k. atď. Z týchto cien nadobýval niekto ani jednu. Práve vďaka tomu, na brabo. Zpomienim len jačmeň: pšenica, ktorá mala mať cenu najvyššie 150-200 k., predtým sa ani ne 100 k. Táto bolo i s inými vecmi. Nadišlo me se to, lebo, bol nedostatok, keď musel byť, keď sa pád bol, keď mal dostat' niečo i se nadobývať ceny. -

Rok tento, po začiatku mesiac december takto Práve d radu, celane pamätným prab, že v tomto me - časť domov sici bolo abo dani. Vďaka tomu Šlo ven do čestkového vojaka stýp vjstom. Opa 10-ty boly obradené Konca zpo-
mením vojstom, ktoré sa tým zisalo se zpočiatku chrípky a museli sa praxovať o pravom stave ubu =
kosti z mesiac octobra. -

Paly
Kuchárski

Rok 1919. -

Nýjovený rok je významný preto, lebo v tomto roku Galickej armie do maľarskej sovietskej republiky zvlášť si nájsť upád zpanim prab čestkovskej republiky. Obilnín 6 jni neob =
vidľa Káva - Práve. Po nábehu ukľadení, ktorý postup =
ne se udomieňoval, avšak nečel. neistota. Najmä po-
vinosti však nie je udiť se dejiny včasných rokov, a,

TUBERKULÓZA

- ✘ **Tuberkulóza, TBC,** ľudovo nazývaná aj *suchoty* (lat. Tuberculum) je zdĺhavá infekčná choroba postihujúca všetky tkanivá a orgány ľudí a zvierat.
- ✘ Je to choroba, ktorá je spôsobená baktériou prenášanou malými kvapôčkami, ktoré sa dostanú do vzduchu.
- ✘ Postihuje akúkoľvek časť ľudského tela, ale najčastejší výskyt je v pľúcach.
- ✘ Vďaka zvýšenej hygiene sa podarilo podstatne znížiť výskyt tejto nákazy vo svete.

Štátny matrikár pre mesto Prešov.

Číslo:.....486/1931..

Výkaz o nálezoch nákazlivých chorôb
za mesiac *Novembra* roku 1931..

1. Tuberculoza pľúc.....1-.....
2. Zapálenie medzgov
3. Osipky.....
4. Typhus.....
5. Horučka šesťnásobná.....
- 6.....
- 7.....

V Prešove, dňa *1. dec.* 1931..

 [Signature]
nám. matrikár.

Výkaz o nálezoch nákazlivých chorôb v meste Prešov z r. 1931.

(Fond Okresný úrad v Prešove 1923-1945, inv. č. 219)

MASARYKOVA LIGA PROTI TUBERKULÓZE V PREŠOVE

- 151 -

toho mladá v páujme ich pecaortního stavu. Ikonáhle je to len možná, už sú posilení amov a dochádzajú do nemocnice len na kontrolu. Pravidlá v toho smerejú nemocnici tmoľní štray, takže stále sa pokračujú po starý spúdy nemocnice potreba jej rozšírenia. Nemocnica má tieto oddelenia: chirurgické a urologické, gynecologické a porodnícké, vnitřní, pre tuberkulou a infekčné a dumat, venerologické. Účtu a týchto oddeleniach 14 lekárov. Z nich bolo 5 primári, 4 sekundári, 3 sekundári a 2 externisti. Študentov bolo 36. Z týchto 9 diplomovaných, 23 iných a 16 v učení mesiach. Z úhrnu prácu nemocnice bolo 3.398 mužov, 3.104 žien. Z nich bolo pľuškovaných 3.188 mužov, 2.911 žien. Umelo 140 mužov a 100 žien.

Liga proti tuberkulose.

V miestnej a zdravotnej starostlivosti podľa vedúcu myšlienkou ligy prevencia. Hlavnou oporou tejto činnosti je diopneári.¹³ Tu sa vintredajú sld činnosti spolku, ku je vedená veľmi podrobná a rozšírená evidencia chorých, nemocných a ich rodia, ku sa vyšetrujú akú i rodari, dáva sa rada a pomoc všetkým tým, ktorí ju potrebujú. Práč roč, vedných v bratej evidencii patičalcom roku bol 718. Z tejto evidencie bolo pľuškovaných odumrelím 16, pre-

- 152 -

stlením 8 a v iných príčin 23, spolu 43. Ikonom roku bolo prijatých do bratej evidencie 167 roč, ľahké v evidencii: podľa roč konrom roku 193 mužov, 266 žien, 211 chlapcov a 284 dievčat, spolu 244. Práč návštev v diopneári v tomto roku to 1.141 roč, počtu všetkých lekárových vyšetrení 960 počtu ordinovaných hodín 79 a denná frekvencia bola najväčšia 23 a najmenšia 3. Oddelne vzhom v diopneári: Biologické reakcie (Piquet) 7 roč a 7 roč, vyšetrenie spúdu 17 roč a 16 roč. V malom pozitívnom a v negatívnom 15, vyšetrenie roentgenom 208 u 781 roč, sedimentácia prevadená 10 roč a 10 roč a pľuškovaných 62 roč. Končným strom čiarovanými: 2 dospeli a 39 detí. Všetkých čiarovaných 127.

Sociálna pracovnica má jediné v najkľúčnejších povinnosti návštev v rodinách tuberkulózu postihnutých. Účelom tejto návštev je rodinu poučiť, vysvetliť akým spôsobom sa majú odálni členovia chrániť pred nákazou, keď jeden z nich je postihnutý tak zdravotnou chorobou ako je tuberkulóza a akýchkoľvek forme. Návštev ľahkých sa vykonalo v sídle diopneára 690 u 193 rodín a mimo sídla diopneára 400 u 390 rodín, spolu 1.090 u 983 rodín. Toto roč roku spolku umiestil 13 mužov, 8 žien a 10 detí, ku tomu účtu vynaložil sumu 1.392 so ko. Všetok vypracoval od nášho štedria. Poštedričovom spolku bolo umiestnených v pred-

ninových koloniach : 4 chlapci a 4 dievčatá, spolu 8, nákladom 2, 227 10 Ko. Deli boli umiestnení 70 dní. Umiestnení deli pokračovali v tuberkulóznym rodin, ktoré má tiež vyslovenú nákazu. Tým rodinám, v ktorých obez tuberkulózy pahniesdila sa aj brada a medzoleto, napomáha spoloč poskytováním plnotučného mlieka eas období od 1. novembra do 1. mája. Aklielo toto pridelené a komo roku 14 rodinám, nákladom 1, 101.45 Ko. Zdravotní sprava bytu bola prevedení a 27 prípadoch, deinfekcia bytu a 4 prípadoch. Zapomiel pívátok bolo rozdelených 4. Časne lieky a injekcie nái spoloč poskytoval najhuatstnejším 6. pacientom. Rodinám, v ktorých niekto komel na tuberkulózu a páde, že tam nebola prevedená deinfekcia bytu, bola daná rada a úprava bytu, v deinfekcii a v rešen- ných prostriedkoch proti nákaze.

Okrasná starodlivosť
v mládeži.

Poradňa malých a deli. Do jej obvodu patrú 23 obcí. Počet narodených deli v tomto období 1004 a nich bolo mládo narodených 37. Počet pometých deli 25. Har deli k 1. 1. 1939 - 1.354. Počet prijatých do eváncie behom roku 491. Počet prepustených behom roku 1939 - 102. Celkom bolo v starodlivosti (eváncii) poradne 1.845 deli. Har k 31. 12. 1939 - 1.718. Počet deli,

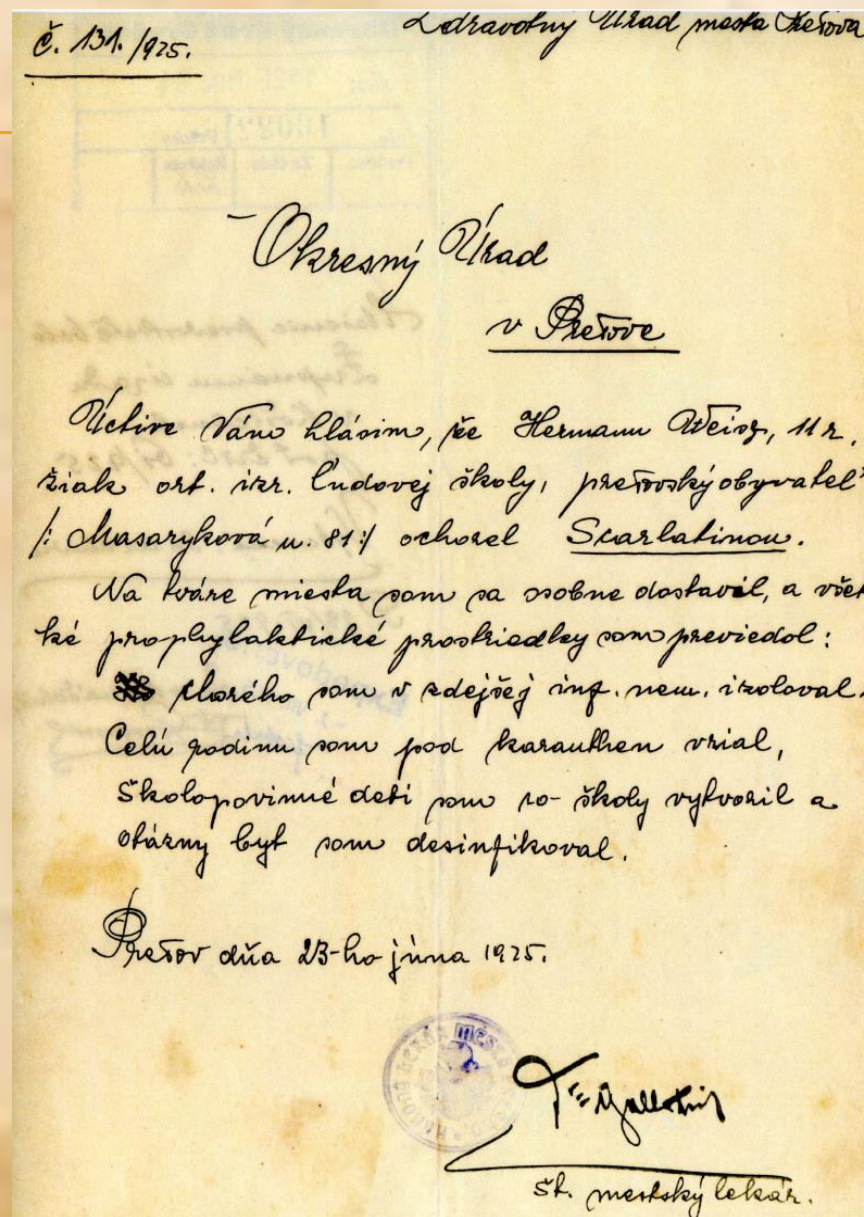

pokračovanie záznamu v Pamätnej knihe mesta Prešova, III. diel

Známka Masarykovej ligy proti TBC

ŠARLACH

- ✘ Šarlach, (lat. Scarlatina) je akútne infekčné bakteriálne ochorenie spôsobené baktériou *Streptococcus pyogenes* typu A.
- ✘ Typické prejavy sú zápal hrdla, vysoké teploty a výsev drobných vyrážok.
- ✘ Charakteristický je aj malinovitý jazyk a drobné červené fličky na podnebí.
- ✘ Neskôr sa pridružuje ošupovanie kože na dlaniach.
- ✘ Možnými komplikáciami pri neliečenom ochorení je aj reumatická horúčka a zápal obličiek.

Výskyt detských nákazlivých chorôb, r. 1925
(Fond Okresný úrad v Prešove 1923-1945, inv. č. 214)

OSÝPKY

- × Osýpky (lat. Morbilli) je infekčné ochorenie detského veku sprevádzané charakteristickými vyrážkami.
- × Pôvodcom choroby je vírus osýpok.
- × Jeho prirodzeným hositeľom je výhradne človek.
- × Šíri sa kvapôčkovou infekciou.
- × Závažnosť choroby spočíva v častých komplikáciách, ako sú zápal pľúc, priedušiek, uší a centrálného nervového systému.
- × Inkubačný čas je 8 - 15 dní.

Správa št. ľudovej školy v Radačove

Čís. jedn. 61. Dňa, 3. marca r. 1925.

Predmet Radačov št. ľud. škola
Epizootická nemoc.

Pril.: 1.

Okresný úrad
Lečebné oddelenie

Prešov.

Správa školy, na základe výnosu referátu, m. št. škol. a n. št. školy zo dňa 2. II. 1925, č. 4178/15-ai 1925. oznámujú, že v obvode širšej ľudovej školy vyskytuje sa epizootická nemoc, osýpky, následkom čoho počít osvetlených žiakov dňa tu pripojeného sornama je 18, pričom v počtu žiakov 7 triedy 4B, dvojným dňom radčovaní sú od školy 20 žiaci a v 7. triede 45 žiakov 7 žiaci ušom: 37, čo k redomosti podáva.

Okresná št. ľud. škola
RADAČOV

Detské nákazlivé choroby v obci Radačov.

(Fond Okresný úrad v Prešove 1923-1945, inv. č. 214)

ČIERNY KAŠEĽ

14

Správa štát. ľud. školy v Šindliari.
Čís: 27/1926.
Predmet: Čierny kašeľ.

Školskému inšpektorátu I
v Prešove.

Správa školy oznámuje, že pod č. 15/1926.
dňa 21. januára odoslala výkaz nemocných na
čierny kašeľ. Okolnému lekárovi na ďalšie pokračovanie,
čo do dnes ostalo bez úradného vybavenia.
Deti bez výnimky všetci kašľa a sám som
obťažný, nemou dostávajú ju zimnu a mokrú
truhlu.
Žiadam v tom potrebné kroky urobiť.
Výučovanie sám tepet reumu v mokrú a v zimnu
v mori kašľa je nemožné a silenie bude prídum
do väčších následkov choroby.
V Šindliari, dňa 10. februára 1926.

Štefan Hlitrík,
spr. učiteľ.

Čierny kašeľ, ľudovo nazývaný aj *divý kašeľ* (lat. Pertussis) – je akútne respiračné ochorenie. Prejavuje sa typickým záchvatovým kašľom trvajúcim až 6 týždňov a následnou dlhodobou rekonvalescenciou.

OBVODNÝ NOTÁR v PREŠOVE.

Číslo: 608.....

PREDMET: Čierny kašeľ v Zlatej Bani

.....

Odpoveď na číslo:

Okresnému úradu
v Prešove.-

Obebný starosta obce Zlatej-Bani hlási že školské deti asi
40 maju čierny kašeľ.
v Prešove 23/IV.1926.-

notár.

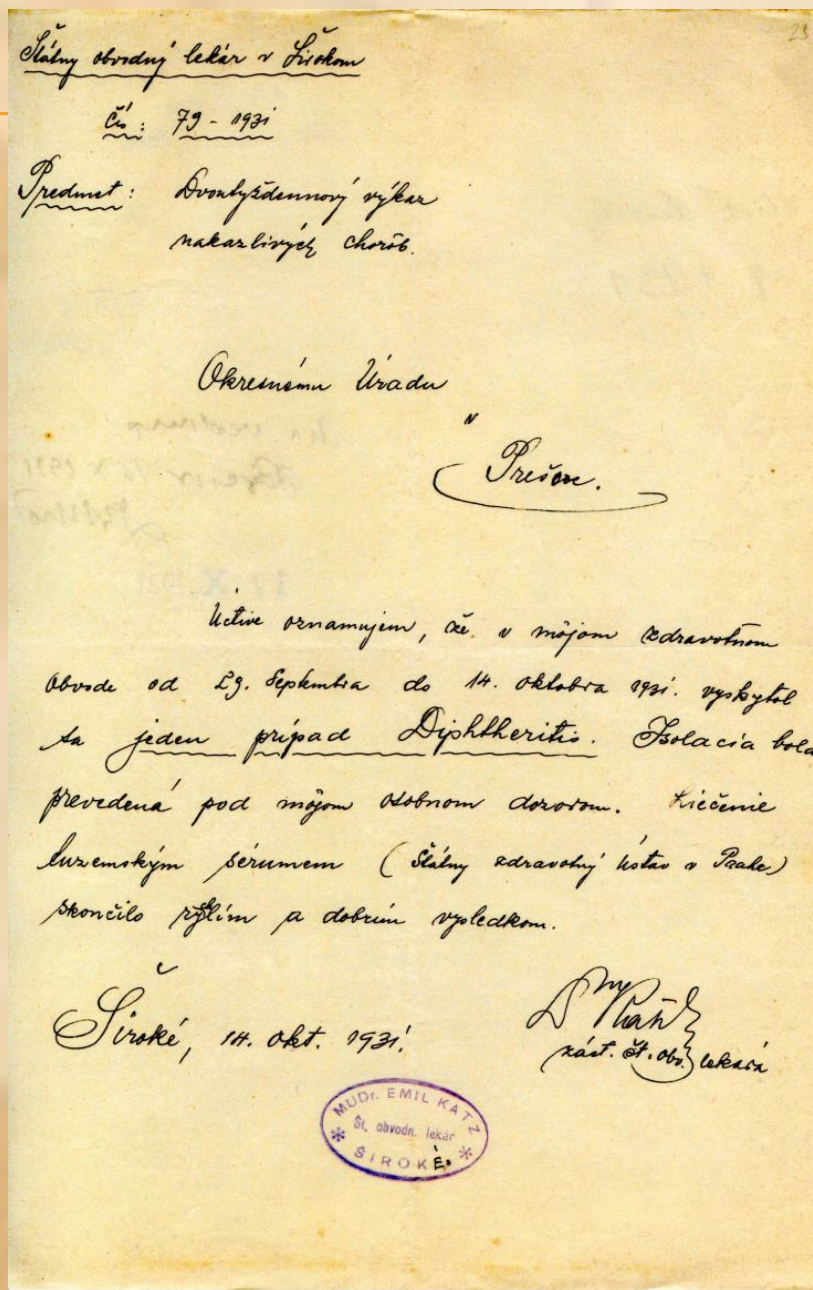
Výskyt čierneho kašľa v Šindliari.
(Fond Okresný úrad v Prešove 1923-1945, inv. č. 215)

Čierny kašeľ v Zlatej Bani. (Fond
Okresný úrad v Prešove 1923-1945, inv. č. 214)

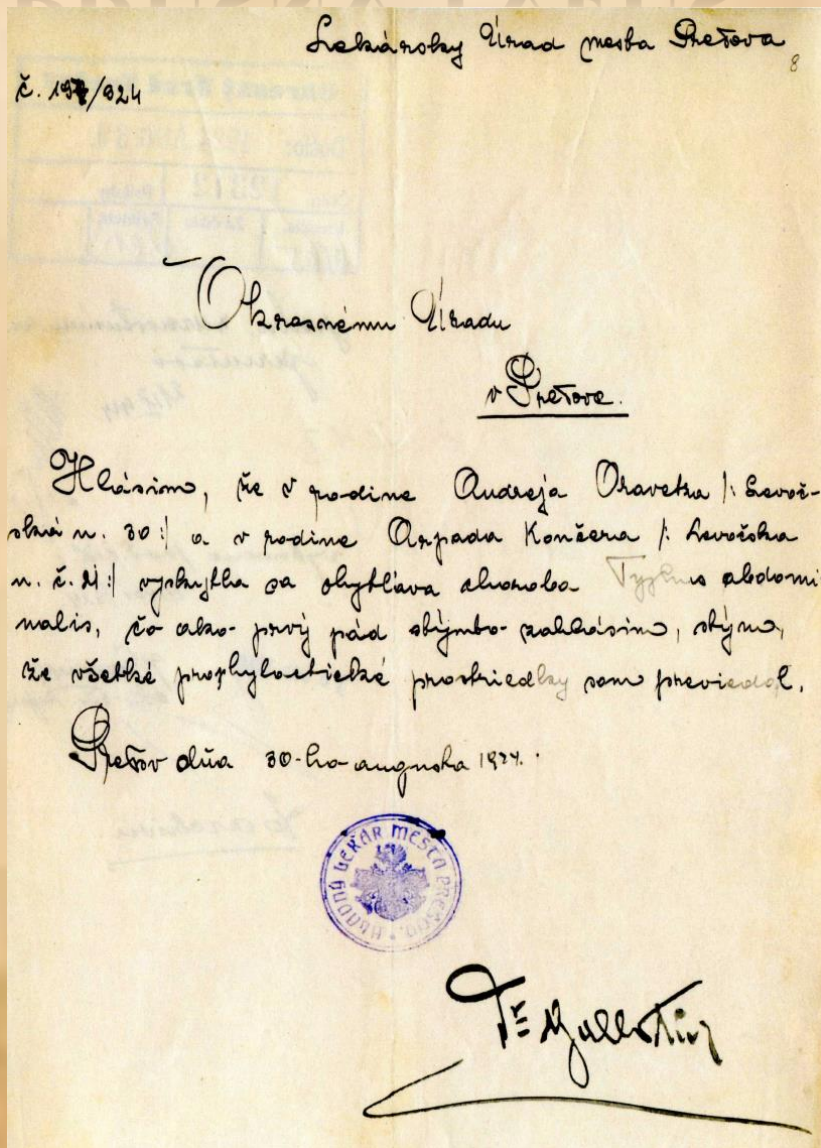
ZÁŠKRT

- ✘ **Záškrt**, diftéria (lat. Diphtheria)
- je infekčné ochorenie bakteriálneho typu, ktoré sa u nás už takmer nevyskytuje a to kvôli pravidelnému očkovaníu.
- ✘ Najčastejšie sa prejavuje v hornej časti dýchacích ciest a to konkrétne v hrtane, na mandliach, v nosnej sliznici.
- ✘ Ochorenie býva sprevádzané aj viacerými komplikáciami **srdca alebo nervového systému**, ktoré môžu viesť až k smrti alebo ťažkému poškodeniu zdravia.

Výkaz nálezlivých chorôb v Širokom.
(Fond *Okresný úrad v Prešove 1923-1945*, inv. č. 220)

BRUŠNÝ TÝFUS

- × **Brušný týfus** (lat. Typhus abdominalis) je ťažké horúčkovité ochorenie zapríčinené bakteriálnou infekciou.
- × Na Slovensku je pomerne vzácny a väčšina prípadov je import zo zahraničia.
- × Vzniká pri požití jedla a vody znečistených baktériou.
- × Charakteristickými prejavmi sú vysoká horúčka, výrazná únava a črevné problémy.

Výskyt brušného týfusu v Prešove.

(Fond *Okresný úrad v Prešove 1923-1945*, inv. č. 213)

Československé četnické velitelstvo pro Slovensko
 č. j. 505.
 Týfus břišní v obci hočármanech, -
 známém -

Oddělení Prešov 14
 Stanice Solnohrad č. 4

Okresnímu úřadu

V Solnohradě, dne 29. 4. 1934 **Prešově.**

Dne 10. 4. 1934, onemocněl Jan Šabotčík zym. Jan Šabotčík starosta z hočárman, okres Prešov, jeho nemoc přivolauj. lékař Dr. Jaroslav Pospíšil z Kóscie nemohl kvůli konstataovali, a proto jej šel na, domělou by povou epidemie.

Kvůli na to onemocněl i starosta Jan Šabotčík, který mák a, do 30. 4. 1934, kdy byl, na lisko upouštěn, zastával hospodářské práce.

Přivolání okresní lékař Dr. Sigmund Grosswirth z Prešova, přijel v. Šabotčíka rápal plíc a při podgyším pletěání přijel bím bfun, následkem šel nemocí starosta Šabotčík zemřel dne 30. 4. 1934.

Životní týfus stalo se bezprostředně před smrtím starosty Šabotčíka a to ihned po nímto opalění, aby spoleky dlíci nepřít šli se plik s jinými obci, by se také nemoc šle šířila.

Podobně se, se Jan Šabotčík, ml. je dosad nemocu a jiných případů, onemocněl sou to nemocí se mrvyškyllo.

Feb. Stan. por.
 J. Šim. Baron

Výskyt brušného týfusu v okolí Prešova. (Fond Okresný úrad v Prešove 1923-1945, inv. č. 213)

Epidémia týfusu v obci Sedlice v r. 1931. (Fond Okresný úrad v Prešove 1923-1945, inv. č. 220)

Správa št. ľud. školy v Sedlicach

Číslo jedn. 9/31.
 Predmet Týfus - epidémia
 v Sedlicach
 Príloha

Dňa 10. januára 1931

Okresný úrad
 v Prešove

Práva št. ľud. školy v Sedlicach
 oznámuje okres. úr. že na vyšších prí-
 padoch vyskytla sa týfus v obci a riadne
 choroby k zhusťšeniu ustoly urobene. Čo pre
 hľadisku bol ten v jednom dome týfus a
 úmrtie šle v 15-20 podinách.
 Preto prosím vyvolanie lekára na
 presné vyšetrenie epidemie.
 Nemoc sa prejavuje bolesťou hlavy,
 vrchadva bolst do chrbta a celého
 tela.

[Handwritten signature and stamp]

střetnutí s Mladou u Kolon, nardany s naší
obcí 21. srpna.

Přírodní výfys v obci.

Co přechází frontu v marné snažení na ústřední
kuchyni chřtka - brušný výfys, která se enacně rozví-
la po neupravené obci, včista voda a opírání do
o křepitkami tlaké vchodu do bytů a občanů a mo-
cí v odlohy na dvoch. V jnu podléhla výfys s me-
mociu s kroměček Marna Poutopová, křovina
ce lebe' menise menise uel' rovinu leby, které
na tle nemoc. Křikl nek al do nemocnice a k le-
kci. Nemocní vřivati s vřivati mize doma va-
rny alkohol, aby maj' bal, vřivati' výfys.

Obce opatření vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'

V imitaci obci' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'

Shane a vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'

Shane vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'

Oprava školy:

Vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'

vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'
vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati' vřivati'

EPIDÉMIE V MINULOSTI

©

MINISTERSTVO VNÚTRA SR
ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE

Slovenská 40
080 01 Prešov